

Josef Petrželka, Jan Váně, Ondřej Sládek

Hydrikos a Pýrenka

aneb

Láska v dobách prvních filosofů

Filozofická fakulta MU Brno,
10. máje 2001

Naše hra vám chce předvést a přiblížit některé momenty nejstarší, tj. předsókratovské filosofie netradičním způsobem — na pozadí milostného příběhu. Snad si tak získá přízeň vašich srdcí i vašeho ducha. Následující slovníček má sloužit tomu, abyste jejími filosofickými i milostnými vlnkami snáze propluli.

Anaxagorás — osvícený muž, jenž žil v 5. století před naším letopočtem a byl slovným pokračovatelem v tradici vědecky orientované íonské (tj. především mílétské) filosofie. Dospěl k přesvědčení, že všechny věci našeho světa jsou složeny z nekonečně malých částíček masa, kostí, teplého, studeného atd., které jsou v nich navzájem promíchány. Kus masa je masem jen proto, že v něm částičky masa převažují nad všemi ostatními. Hybným principem a počátkem řádu je Nús („rozum“ či „duch“), který má i poznávací schopnosti. Najdeme jej ve všem živém.

Empedoklés — Anaxagorův mladší současník, nikoli však vědec, nýbrž muž s básnickým talentem. Svět sestavil ze čtyř živlů — ohně, vzduchu, vody a země. Slučovány v různých poměrech vytvářejí maso, kosti, krev a vůbec všechny věci. Neslučují se však samy od sebe; Empedoklés jim dopřává rozkoš Lásky (Filia) jako lidem. A působí mezi nimi i rozbroje a Svár (Neikos), jenž je podobně jako lidi zase rozpojuje. Živl musí trávit svou věčnou existenci v neustále se střídajícím koloběhu Lásky a slučování a Sváru a rozdělování. Empedoklés jsa básníkem, žil bohémsky jako potulný rapsód a na své posluchače působil nejen svými filosofickými básněmi, ale i svým pompézním šatem a vystupováním. Podle pověsti skočil do Etny, snad aby i svou smrtí přitáhl pozornost ke své filosofii.

Hérakleitos — filosof s velmi temným, složitým učením, jímž obohatil přelom 6. a 5. století. Rád pozoroval oheň („pýr“ — proto Pýrenka) a přisoudil mu nejvýznamnější roli ve svém filosofickém systému. Oheň jako by ztělesňoval božský zákon, jenž řídí celý kosmos a nazývá se Logos. Tento Logos v podstatě říká, že veškeré dění ve světě je bojem opaků a protikladů (např. zima — léto, den — noc, život — smrt) a skrze tento boj protiklady vytvářejí jednotu. Protože boj probíhá neustále, vše se mění jako plamínky ohně, což bylo zřejmě později vyjádřeno větou „nevstoupíš dvakrát do téže řeky“.

Pýthagorás — zvláštní postava, která si získala mnohé obdivovatele i mnohé kritiky a která se brzy stala legendou. V poslední čtvrtině 6. století před naším letopočtem založil filosoficko-náboženské společenství v jihoitalském Krótónu a svými žáky byl bezmezně uctíván. Jeho myšlení

se snažilo postihnout svět kvantitativně, tj. pomocí čísel a číselných poměrů. Pravděpodobně se nespokojil s počítáním hvězd na nebi a tónů v hudebních stupnicích, nýbrž kalkuloval i s politickým úspěchem, a proto jej Krótónští vyhnali.

Sofisté — „učitelé moudrosti“. Cestovali po řeckých městech a slibovali urozeným mladíkům, že je vzdělají ve zdatnosti — tedy v umění prosadit se ve společnosti a starat se dobře o obec a snad ještě více o sebe. Hlavním prostředkem k tomu měla být rétorika a její schopnost přimět mocným slovem druhého k tomu, aby nám byl po vůli. Studovali však také gramatiku a etiku. Od Sókrata a Platóna si vysloužili mnoho výtek za to, že za své vyučování vyžadovali vysoké honoráře. K těm nejmoudřejším a nejvznešenějším, kteří si své odměny právem zasloužili, patřili Prótagorás, Prodikos a Gorgias.

Thalés — podle Aristotela první filosof vůbec (žil už v 7. — 6. st.). Ve skutečnosti se u něj projevuje hluboká inspirace mýtem a Thalés jako by stál na přechodu od mýtu k filosofii. Do ní patří svým tvrzením, že všechny věci vznikly nějakým tajemným způsobem z vody a že všechny se zase ve vodu při svém zániku promění. Proto říkal, že „počátkem a cílem všech věcí je voda“ (řecky „hydór“ — odtud náš Hydrikos).

Zénón — filosof elejské školy, žák Parmenidův. Ve svém díle se zaměřil na polemiku s odpůrci svého učitele. Snažil se rozumově dokazovat, že — z čistě racionálního hlediska — nemohou existovat mnohé věci, nýbrž pouze jedno jsoucno, že neexistuje prázdný prostor a především že není možný pohyb. Nejznámější jsou právě jeho aporie („nesnáze“, tedy nesnáze při úvahách) ohledně pohybu: Achilleus a želva, letící šíp, dichotomie (tu uvidíte v našem představení) a stadion.

Pokud si naši předsókratkové získají váš obdiv a zájem, můžete s nimi navázat důvěrnější známost v následující literatuře:

Svoboda, K., *Zlomky předsokratovských myslitelů*, ČSAV, Praha 1962, 2. vyd.

Patočka, J., *Nejstarší řecká filosofie*, Vyšehrad, Praha 1996.

Hussey, E., *Presokratiki*, Nakladatelství Petr Rezek, Praha 1997.

Nyní jste již připraveni na setkání s předsókratiky. Ztište se tedy, za okamžik přicházejí . . .

Postavy a jejich ztvárnění:

Pýrenka	Jaroslava Šalomová
Hydrikos	Vítek Kalvoda
Anaxagorás	Jan Zouhar
Empedoklés	Ondřej Sládek
Pýthagorás	Josef Petrželka
Zénón	Jana Gajdošová
Hermés	Jaroslav Hroch
Strýček	Radek Burhan
Sofista	Tereza Mynářová
Tetička	Jindřich Kačer
Filia	Kateřina Dvořáková
Neikos	Marianna Kudelová
Krótónské fanynky:	Dagmar Dvořáková Zdenka Jastrzemska Kateřina Těthalová

Architekt a výtvarník: Ondřej Sládek

Hudba: Jiří Raclavský

Hrají: Jiří Raclavský, Radim Brázda

Texty písní: Tereza, Jana, Jaroslava